

Секція: Банківська справа

БАРИЛЮК М.-М. Р.

Аспірант кафедри банківської справи

Інститут магістерської та післядипломної освіти

Університет банківської справи

Київ, Україна

РОЗРАХУНОК ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Сучасні умови ринкового середовища не дозволяють зневажливо ставитися до фінансової безпеки комерційних банків, яка може бути погіршена внаслідок як недостатнього контролю за банківською діяльністю, так і надмірного втручання регулятора в справи кожного банку зокрема. Для забезпечення фінансової безпеки банківської системи України органи Національного банку України та правоохоронні органи виділяють ресурси для збору та аналізу інформації, а в разі потреби приймають законопроекти щодо превентивних заходів. З метою попередження та запобігання впливу деструктивних факторів на діяльність банку, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України затверджена методика розрахунку рівня фінансової безпеки банківської системи.

Так, взявши за основу оцінки рівня фінансової безпеки комерційних банків в період 2010-2014 рр. власне положення Методики оцінки основних складових економічної безпеки України [1], існує можливість розрахунку інтегрального показника рівня фінансової безпеки банківської системи України (табл. 1).

Таблиця 1

Методика оцінки складової фінансової безпеки [1]

Банківська безпека	
Коефіцієнт достатності капіталу (відповідність капіталу активам)	$0,15 \leq K5 \leq 0,5$
Частка іноземного капіталу у статутному капіталу банків, %	30 – 40 %
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	Не більше 5
Частка іноземних банків у загальній кількості банківських установ, %	Не більше 30
Рентабельність активів, %	Не більше 1,5

Враховуючи Методики розрахунку рівня економічної безпеки України щодо переліку індикаторів стану банківської безпеки як складової фінансової безпеки України в цілому, використаємо методику оцінки Д. В. Шиян [9, с. 263-266; 10], вихідні дані для якої наведені в табл. 2:

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунку показників рівня фінансової безпеки комерційних банків в період 2010-2014 рр. [2; 3; 4; 8; 5; 8]

№	Показник	Одиниця виміру	Період, рр.				
			2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Кредити строком погашення від 1 до 5 років	млн. грн.	275605	301002	294511	310739	339631
2	Кредити строком погашення від 5 років	млн. грн.	214446	203385	176394	173961	207693
3	Кредити надані всього (крім депозитних корпорацій)	млн. грн.	732823	801809	815142	910782	1020743
4	Кредити надані нефінансовим корпораціям	млн. грн.	500961	575545	605425	691903	778841
5	Валовий внутрішній продукт	млн. грн.	1079346	1299991	1404669	1465198	1566728
6	Депозити домашніх господарств, залучені депозитними корпораціями	млн. грн.	275093	310390	369264	441951	418123
7	Депозити резидентів (крім депозитних корпорацій)	млн. грн.	416650	491756	572342	669974	675134
8	Грошовий агрегат МЗ (грошова маса)	млн. грн.	597872	685515	773199	908994	956731
9	Грошова база (монетарна база)	млн. грн.	225692	239885	255283	307139	333194

Так, питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками протягом аналізованого періоду розраховується як процентне співвідношення довгострокових кредитів (кредитів строком погашення понад 1 рік) та сумарного обсягу наданих кредитів (крім міжбанківських). У свою чергу, частка кредитів банківської системи в реальний сектор економіки розраховується як процентне співвідношення сумарного обсягу кредитів, наданих нефінансовим корпораціям

до обсягу валового внутрішнього продукту у фактичних цінах (у 2014 році показник ВВП наведений без урахування ВВП тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя [4]). Аналогічно, розраховується показник обсягу вкладів населення як співвідношення депозитів домашніх господарств, залучених депозитними корпораціями та обсягу валового внутрішнього продукту у фактичних цінах. Водночас, співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських) передбачає порівняння депозитів резидентів (крім депозитних корпорацій) та сумарного обсягу наданих кредитів (крім міжбанківських). У свою чергу, величина грошового мультиплікатора розраховується як співвідношення грошової маси (грошового агрегату М3) та грошової бази. Отримані значення показників фінансової безпеки банківської системи України протягом аналізованого періоду наведені у табл. 3:

Таблиця 3

**Показники фінансової безпеки банківської системи України
в період 2010-2014 рр.**

№	Показник	Одиниця виміру	Період, рр.				
			2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками	%	55,01	52,3	48,65	51,32	43,6
2	Частка кредитів банківської системи в реальний сектор економіки	% ВВП	46,41	44,3	43,1	47,22	49,71
3	Показник обсягу вкладів населення	% ВВП	25,49	23,88	26,29	30,16	26,69
4	Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських)	%	56,9	61,3	70,2	73,6	66,14
5	Величина грошового мультиплікатора	рази	2,65	2,86	3,03	2,96	2,87

Оцінка отриманих значень показників фінансової безпеки банківської системи України протягом аналізованого періоду здійснюється за допомогою даних табл. 4, де наведені їхні оптимальні та достатні значення:

Таблиця 4

**Оптимальні та достатні значення індикаторів фінансової безпеки
банківської системи України [10]**

№	Показник	Ранг показника	Оптимальне значення	Інтервал оптимальних значень (+/-)	Інтервал достатніх значень (+/-)
1	2	3	4	5	6
1	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками	0,13	62,0	6,0	18,0
2	Частка кредитів банківської системи в реальний сектор економіки	0,27	27,5	2,5	7,5
3	Показник обсягу вкладів населення	0,2	50,0	5,0	15,0
4	Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських)	0,33	132,0	12,0	38,0
5	Величина грошового мультиплікатора	0,07	6,5	0,6	1,8

Очевидно, що фактичні значення питомої ваги довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками знаходяться в діапазоні оптимальних значень індикаторів фінансової безпеки банківської системи України. Оскільки відхилення фактичних показників фінансової безпеки комерційних банків від норми в будь-якому напрямку (див. табл. 4) – це негативна тенденція, що, у свою чергу, здійснює вплив на рівень фінансової безпеки банківської системи України.

Зазначимо, що рівень фінансової безпеки банківської системи України характеризується множиною ознак, то при упорядкуванні показників фінансової безпеки банків України в період 2010-2014 рр. виникає необхідність агрегування усіх показників фінансової безпеки в одну інтегральну оцінку за допомогою нормалізації:

$$Z_{\text{норм}} = 1 - \frac{|Z_{\text{факт}} - Z_{\text{опт}}|}{Z_{\text{опт}}}, \quad (1)$$

де $Z_{\text{норм}}$ – нормалізований показник;

$Z_{\text{факт}}$ – фактичний показник;

$Z_{\text{опт}}$ – оптимальний показник [10].

Задача нормалізації показників фінансової безпеки банківської системи України в період 2010-2014 рр. – це перехід до такого масштабу вимірювань, коли «найкращому» значенню показника фінансової безпеки банківської системи України протягом аналізованого періоду відповідає значення 1, а «найгіршому» - значення 0. З точки зору математики – це є задача нормування змінних, а з точки зору статистики – це перехід від абсолютних до нормалізованих значень індикаторів фінансової безпеки банківської системи України в період 2010-2014 рр., що змінюються від 0 до 1 і вже своєю величиною характеризують ступінь наближення показників фінансової безпеки банків України до оптимального значення, що можна також інтерпретувати у відсотках: 0 відповідає 0%, 1 – 100% [1].

Як зазначає Д. В. Шиян, нормалізоване значення показника буде тим вищим, чим меншим буде відхилення фактичного показника фінансової безпеки від оптимального. На практиці можлива ситуація, коли абсолютне відхилення показника фінансової безпеки перевищуватиме оптимальне значення, що в свою чергу, є причиною від'ємного значення нормалізованого показника, в такому разі, з метою утримування показників фінансової безпеки банків у діапазоні $[0;1]$, присвоюється нормалізованому показнику значення «0» [10].

У свою чергу, інтегральний показник фінансової безпеки комерційних банків розраховується відомим методом зважених сум (табл. 5):

$$I = \sum_{i=1}^n a_i * z_i, \sum a_i=1, 0 \leq a_i, z_i \leq 1, \quad (2)$$

де a_i – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс;

Z_i – нормалізований показник [6].

Таблиця 5

Нормалізовані значення індикаторів фінансової безпеки банківської системи України в період 2010-2014 рр.

№	Показник	Період, рр.					Оптимальний рівень (нижня межа)	Достатній рівень (нижня межа)
		2010	2011	2012	2013	2014		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками	0,8873	0,8435	0,7847	0,8277	0,7032	0,9032	0,7097
2	Частка кредитів банківської системи в реальний сектор економіки	0,3124	0,3891	0,4327	0,2829	0,1924	0,9091	0,7273
3	Показник обсягу вкладів населення	0,5082	0,4768	0,5233	0,6075	0,5338	0,9000	0,7000
4	Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських)	0,4307	0,4646	0,5319	0,5573	0,5011	0,9091	0,7121
5	Величина грошового мультиплікатора	0,4075	0,4396	0,4660	0,4553	0,4415	0,9077	0,7231
6	Інтегральний показник фінансової безпеки банківської системи	0,4718	0,4943	0,5316	0,5051	0,4724	-	-
7	Середнє значення показників фінансової безпеки банків						0,9058	0,7144

Враховуючи значення нормалізованих показників фінансової безпеки банківської системи України в період 2010-2014 рр. (див. табл. 5) та відповідні їм вагові коефіцієнти за правилом Фішберна (див. табл. 4), було розраховано значення інтегрального показника фінансової безпеки комерційних банків України протягом аналізованого періоду (рис. 1):

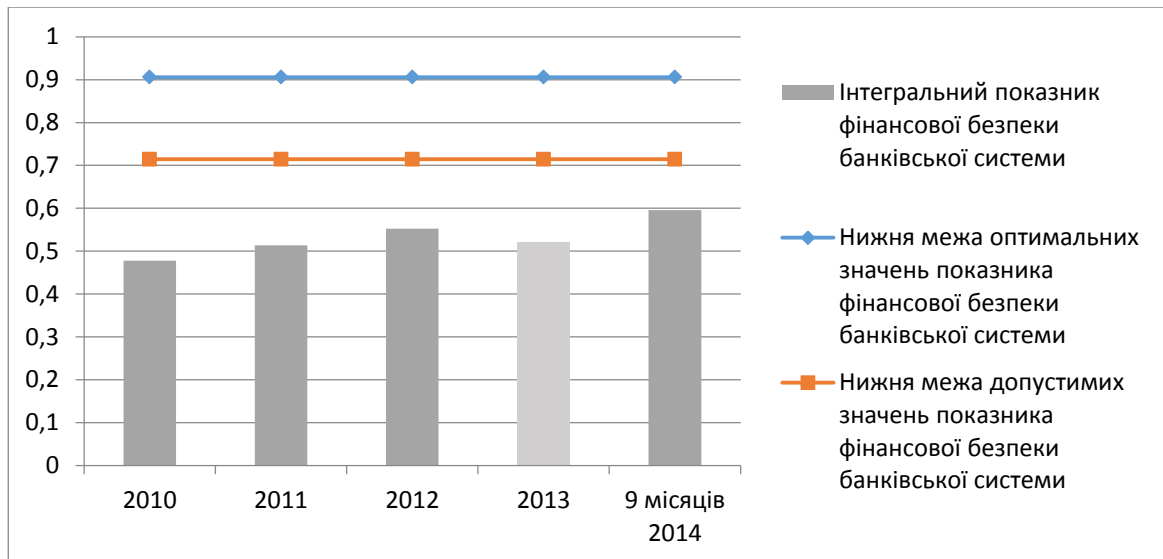

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки комерційних банків України в період 2010-2014 рр.

В період 2010-2014 рр. спостерігається нестійка тенденція інтегрального показника фінансової безпеки комерційних банків України в напрямку зростання, а також перебування поза межами діапазону оптимальних та достатніх значень індикаторів фінансової безпеки банківської системи України. Протягом аналізованого періоду інтегральний показник фінансової безпеки комерційних банків України досягнув найнижчого рівня і становив 47 % у 2010 та 2014 роках, попри поступове зростання протягом 2011 – 2013 рр. (на 18 в.п.), так і не досягнув нижньої межі допустимих значень аналізованого показника на 18 в.п.

За підсумками 2014 року значення інтегрального показника фінансової безпеки комерційних банків України завдяки впливу змін його факторних показників не досягнуло нижньої межі оптимальних значень (-24 в.п.) і становило близько 48 %.

Так, в період 2010-2014 рр. спостерігається зростання обсягу кредитного портфеля реального сектору національної економіки, яке нівелюється спадною тенденцією динаміки розвитку відкладеного попиту населення у вигляді скорочення обсягу депозитного портфеля комерційних банків 2014 року (-5,4%), при цьому відбулося зростання обсягів ВВП у 2014 (+ 6,9 %) порівняно з 2013 роком), незважаючи на наявність тимчасово окупованої

території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, а також різке погіршення соціально-економічного розвитку окремих районів Донецької та Луганської областей України. Зазначимо, що частка кредитів банківської системи в реальний сектор економіки перевищує оптимальне значення у 1,5-2,5 рази, тоді як фактичні значення питомої ваги довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками в період 2010-2014 рр. знаходяться в діапазоні оптимальних значень індикаторів фінансової безпеки банківської системи України. Окрім того, протягом аналізованого періоду спостерігається стійке зростання обсягу фінансових активів держави у формі готівкових коштів у національній валюті, депозитів, а також грошових коштів за борговими цінними паперами, емітованих банками, разом із зростанням обсягу зобов'язань Національного банку України. Водночас, значення грошового мультиплікатора доводить незадовільну здатність формування кредитних ресурсів банками на внутрішньому ринку в період 2010-2014 рр.

Висновки. Отже, нестійка зростаюча динаміка значень інтегрального показника фінансової безпеки комерційних банків України вказує на можливості мінімально достатнього дотримання фінансової безпеки банківської системи в несприятливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовища щодо задовільного формування та використання фінансових ресурсів для здійснення банківської діяльності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» № 1277 від 29.10.2013. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm 1
2. Бюлетень Національного банку України за грудень 2014 року № 12 (261). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=4881608> 5

3. Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах): Архів. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 6
4. Валовий внутрішній продукт за 2014 рік (Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 7
5. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/files/3.2-Deposits.xls> 8
6. Кирьянов Б. Ф. К теории построения интегральных показателей качества систем на основе линейных математических моделей / Б. Ф. Кирьянов, Д. В. Кирьянов // Современные наукоемкие технологии. – 2008. – № 4. – С. 73-74. 11
7. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xlsx> 12
8. Огляд депозитних корпорацій. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=44440> 13
9. Шиян Д. В. Аналіз фінансової безпеки банківської системи України / Д.В. Шиян // Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2013. - № 7 (45). – С. 263-266. 15 15
10. Шиян Д. В. Методика оцінки фінансової безпеки банківської системи України / Д. В. Шиян // Ефективна економіка. – 2013 - № 12. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2586> 16